

Nr 13

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av proposition med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620) jämte motioner.**Propositionen**

I propositionen 1973:28 har Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att antaga i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620).

Enligt vallagen har parti som vill skydda registrerad partibeteckning att anmäla kandidater. För landstings- och kommunfullmäktigval skall antalet kandidater som anmäls vara minst fyra och högst tio. I propositionen föreslås att det högsta antalet kandidater som får anmälas för dessa val höjs till tjugo. Ändringen avses träda i kraft dagen efter den då lagen enligt därom meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

För närmare detaljer hänvisar utskottet till propositionen, utan upprepning av dess innehåll.

Motionerna m. m.

Propositionen har inte föranlett någon följdmotion. I detta sammanhang behandlar utskottet emellertid två under den allmänna motions-tiden väckta motioner, 1973:114 och 1973:121.

I motionen 1973:121 av herrar Pettersson i Örebro (c) och Boo (c) föreslås "1. att 8 § i 5 kap. i vallagen ändras så att registrerat parti för val av landstingsmän eller kommunfullmäktige får anmäla minst fyra och högst tjugo personer i landstingskommunen eller kommunen; samt 2. att denna ändring äger tillämpning vid anmälan av kandidater till 1973 års val". Yrkandet överensstämmer med propositionens förslag.

I motionen 1973:114 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp, c, m) föreslås "att riksdagen anhåller om sådan ändring av vallagen att 1. tjänsteman som är anställd hos kommunen p. g. a. sin anställning inte skall vara obehörig såsom ledamot eller suppleant i valnämnden, 2. särskilda valförrättare kan utses även i kommuner där valdistriktsindelning inte förekommer, 3. ersättare för ordföranden i 3 kap. 4 § benämnes vice ordförande, 4. 3 kap. 4 § andra stycket får följande lydelse 'Vid omröstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden och vice ordföranden eller endera av dem, vara närvarande', 5. 'ledamot eller ersättare i valnämnd eller som' utgår ur 3 kap. 5 §".

Motionärerna tar upp fyra olika frågekomplex beträffande reglerna om valnämnd, valdistrikt och valförrättare i 3 kap. vallagen. Dessa anges och preciseras i det följande.

1. Enligt 3 kap. 2 § vallagen har flertalet av de i kommunallagen meddelade bestämmelserna om kommunstyrelsens organisation och verksamhetsformer gjorts tillämpliga på valnämnd. Så är fallet med bl. a. reglerna om valbarhet. Detta innebär bl. a. att anställning hos kommunen som tjänsteman kan påverka valbarheten i ett fall, nämligen vad gäller kommunens ledande tjänsteman. Denne är således, i motsats till övriga tjänstemän, inte valbar som ledamot eller suppleant hos valnämnden. Hinder föreligger däremot inte mot att denne tjänsteman knyts till nämnden som t. ex. sekreterare. I förarbetena framhölls (prop. 1972:105 s. 100) att valnämnden i framtiden bör utgöra ett rent kommunalt organ och att ledamöter och suppleanter bör utses på samma sätt som ledamöter och suppleanter i andra kommunala nämnder.

Under hänvisning till motsvarande ställningstagande i ett remissytt-rande av Svenska kommunförbundet förordar motionärerna att kommunen bör ha möjlighet att låta den ledande tjänstemannen medverka som ledamot eller suppleant i valnämnden. De anför:

Vi föreslår därför att bestämmelserna i 3 kap. 2 § vallagen kompletteras med ett stadgande, att tjänsteman, som är anställd hos kommunen, på grund av sin anställning inte skall vara obehörig såsom ledamot eller suppleant i valnämnden. Med den föreslagna regeln, som har motsvarighet bl. a. i byggnadsstadgan och hälsovårdsstadgan, skulle det givetvis även stå kommunerna fritt att anförtro åt tjänstemannen att vara ordförande i valnämnden, något som säkerligen ej sällan framstår som en lämplig lösning. Vi är väl medvetna om att kommunerna enligt övergångsbestämmelserna till vallagen utsett nya valnämnder för år 1973. De kommuner, där man redan, med tanke på förberedelsearbetet inför de allmänna valen i år, skulle vilja ändra valnämndens sammansättning – genom avsägelse och fyllnadsval – bör emellertid ges möjlighet härtill. Det är därför angeläget att den nu aktuella lagändringen genomföres så snart som möjligt.

2. Enligt den tidigare gällande vallagstiftningen ankom det på valnämnden att fungera som valförrättare när kommunen utgjorde ett enda valdistrikt. När kommunen var indelad i valdistrikt, skulle valnämnden för varje valdistrikt utse minst fyra personer att som nämndens deputerade fungera som valförrättare i distriktet. Valnämnden skulle förordna en av dem att vara ordförande och en att vara ”ersättare för ordföranden”. När val förrättades av deputerade skulle ”minst tre av dem, däribland ordföranden eller hans ersättare” vara tillstädes. Den angivna ordningen har bibehållits i vallagen (3 kap. 4 och 5 §§), med det undantaget att de av valnämnden utsedda personerna benämns valförrättare.

Motionärerna anför:

Föreskrifterna i 3 kap. 4 § om att valförrättare skall utses endast i valdistriktsindelad kommun utgår från att valnämnden själv fungerar som valförrättare när kommunen utgör ett enda valdistrikt. Då emellertid valnämndens ledamöter, eller i vart fall vissa av dem, på valdagen bör vara tillgängliga för att fullgöra de uppgifter som då ankommer på valnämnden, bl. a. bestyren med poströsterna, bör enligt vår mening särskilda

valförrättare utses även i kommun där valdistriktsindelning inte förekommer. En sådan ordning åstadkommes om orden "i valdistriktsindeldad kommun" i 4 § första stycket första punkten borttages, vilket vi föreslår.

I 3 kap. 4 § stadgas vidare, att valnämnden skall förordna en av valförrättarna att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden. Den ersättare som här åsyftas har i realiteten ställning som vice ordförande. Det är därför vilseledande att i lagtexten använda ordet "ersättare", vilket i kommunala sammanhang brukar vara liktydigt med "suppleant". Denna oklarhet kan undanröjas genom att man i lagtexten byter ut orden "ersättare för ordföranden" i 4 § första stycket mot "vice ordföranden" och orden "hans ersättare" i 4 § andra stycket mot "vice ordföranden". Det bör framhållas att förslag om motsvarande ändringar förts fram dels av Kommunförbundet i remissyttrande över betänkandet "Ny valteknik" (SOU 1969: 19), dels i en motion (II:644) vid 1970 års riksdag, som riksdagen ansåg böra prövas i samband med arbetet på en ny vallagstiftning (KU 1970: 13).

Mot utformningen av 4 § andra stycket kan riktas den invändningen att det vid röstningen ej skulle vara tillräckligt med närvaro av ordföranden, dennes ersättare (vice ordföranden) och ytterligare en av valförrättarna, vilket ej torde ha avsetts. Vi vill föreslå en omformulering enligt följande: "Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden och vice ordföranden eller endera av dem, vara närvarande."

3. I 3 kap. 5 § vallagen sägs att var och en som är röstberättigad vid val till riksdagen och ej fyllt 60 år är skyldig att mottaga uppdrag som ledamot eller ersättare i valnämnd eller som valförrättare, om han ej har giltigt hinder. Detta motsvarar tidigare gällande bestämmelser. Enligt 3 kap. 6 § andra stycket får den som uppgett hinder att motta ifrågasvarande uppdrag föra särskild talan hos länsstyrelsen mot beslut som innebär att hindret inte godkänns.

Motionärerna anför:

Med den anpassning till kommunallagsreglerna som skett genom bestämmelserna i 3 kap. 1 och 2 §§ föreligger det enligt vår bedömning knappast någon anledning att föreskriva en principiell skyldighet att mottaga uppdrag som ledamot eller ersättare — dvs. suppleant — i valnämnd. Bestämmelsen härom i 5 § har såvitt vi känner till inte någon motsvarighet i någon annan författning, som reglerar kommunal verksamhet. Vi föreslår att bestämmelsen begränsas till att avse uppdrag som valförrättare.

Föreskrifterna i 3 kap. 5 § har ett nära samband med bestämmelserna i 6 §, som ger särskild klagorätt inte bara för personer, som av valnämnden utsetts till valförrättare, utan också för personer, som av kommunfullmäktige utsetts till ledamöter eller suppleanter i valnämnd. Eftersom de för andra kommunala nämnder gällande bestämmelserna om avsägelse rätt gjorts tillämpliga på valnämnderna och fullmäktiges val av valnämnd kan överklagas genom vanliga kommunalbesvär, kan man med fog ifrågasätta, om det är behövt eller lämpligt att i vallagen ha särregler om besvär över val av valnämnd. Om 5 § ändras på sätt vi ovan föreslagit, erfordras inte någon ändring av 6 § för att den nyss berörda särregleringen skall bortfalla.

4. Enligt 13 kap. 1 § vallagen skall valförrättarna omedelbart efter det att röstningen i vallokal förklarats avslutad preliminärt räkna de avgivna rösterna. Något stadgande som medger valförrättarna rätt att vid rösträkningen anlita biträde utanför valförrättarnas krets finns inte. Ej heller ger något motivuttalande stöd för att sådan rätt skulle finnas. Det bör i sammanhanget erinras om att valnämnden kan utse flera än fyra valförrättare i varje valdistrikt och att inget hindrar att uppdraget för vissa valförrättare begränsas till att avse enbart sammanräkningen.

Utan anknytning till något yrkande anför motionärerna:

Till sist vill vi framhålla att det i kommunerna råder en viss osäkerhet om rätten att vid röstsammanräkningen i vallokalerna anlita personer utanför valförrättarnas krets. Ett uttalande härom, som även klargör om valförrättarna själva kan besluta i saken, skulle därför vara av värde. Också denna fråga togs upp i den förut angivna motionen vid 1970 års riksdag.

I detta sammanhang skall slutligen omnämnas att bestämmelserna i 3 kap. vallagsförslaget om valnämnd, valdistrikt och valförrättare inte togs upp i någon följdmotion till propositionen 1972:105 med förslag till vallag m. m. De i motionen 1973:114 upptagna frågorna jämte vissa andra frågor rörande valnämnd aktualiserades emellertid vid utskottsbehandlingen genom en skrivelse från Svenska kommunförbundets juridiska avdelning. Utskottet (KU 1972:49) tillstyrkte enhälligt – utan närmare motivering – de i 3 kap. föreslagna bestämmelserna. I denna del liksom i övrigt följde riksdagen utskottet.

Utskottet

Under höstriksdagen förra året antog riksdagen vallagen (1972:620) som reglerar förfarandet vid val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1973.

I propositionen 1973:28 föreslås en mindre ändring i vallagens bestämmelser om registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater. Ändringen, som skall vara tillämplig redan vid årets val, avser antalet kandidater som i samband med registrering av partibeteckning får anmälas vid landstings- och kommunfullmäktigval. Enligt förslaget skall maximiantalet höjas från tio till tjugo. Propositionens förslag motsvarar vad som yrkas i den under allmänna motionstiden väckta motionen 1973:121 av herrar Pettersson i Örebro (c) och Boo (c). Även utskottet finner den föreslagna ändringen påkallad.

I motionen 1973:114 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp, c, m) föreslås flera smärre ändringar av bestämmelser i 3 kap. vallagen. Detta kapitel innehåller regler om valnämnd, valdistrikt och valförrättare.

I propositionen 1972:105 med förslag till vallag m. m. föreslogs att reglerna för valnämnd i huvudsak skulle knyta an till reglerna för kommunala nämnder i allmänhet. Detta skulle bl. a. gälla frågan om valbarhet. Som en följd därav skulle bl. a. kommunens ledande tjänste-

man inte vara valbar till ledamot eller suppleant i valnämnd. I vissa andra avseenden skulle emellertid reglerna om valnämnd fortfarande avvika från vad som normalt gäller i kommunala sammanhang. Sålunda föreslogs t. ex. ett stadgande som föreskriver uttrycklig skyldighet att mottaga uppdrag som ledamot eller ersättare i nämnden om giltigt hinder inte föreligger. I dessa hänseenden byggde propositionens förslag i huvudsak på den tidigare vallagstiftningen. Ingen följdmotion tog upp de i 3 kap. föreslagna bestämmelserna. Dessa godtogs enhälligt av utskottet och riksdagen.

Ändringsförslagen i motionen 1973:114 avser bl. a. bestämmelserna om valbarhet till valnämnd. Motionärerna begär att också kommunens ledande tjänsteman skall kunna väljas till ledamot eller suppleant i valnämnden. Vidare anser de att särskilda valförrättare skall kunna utses även i kommuner där valdistriktsindelning inte förekommer, något som nu i enlighet med vad som redan tidigare gällde inte är möjligt. De vänder sig också mot den föreskrivna skyldigheten att mottaga uppdrag som ledamot eller ersättare i valnämnd. Slutligen anser de att några smärre förtydliganden bör göras i bestämmelserna i 3 kap. 4 § om valförrättare i valdistrikt.

Vallagen har bara varit i kraft några månader. De erfarenheter som hittills vunnits av dess tillämpning är enligt utskottets mening inte tillräckliga för en säker bedömning av behovet att ändra bestämmelserna om valbarhet till valnämnd eller reglerna om valnämndens åligganden i kommun där valdistriktsindelning inte förekommer. Utskottet anser sig därför inte kunna tillstyrka de förslag i dessa hänseenden som framlagts i motionen 1973:114. De ändringsförslag i övrigt som finns i denna motion motiveras i huvudsak av önskemål om att bestämmelserna om valnämnd m. m. skall ytterligare anknytas till allmänna kommunala regler. Vad motionärerna anfört i dessa delar utgör enligt utskottets mening inte tillräcklig anledning att nu föreslå ändring av de ifrågavarande bestämmelserna i vallagen.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa att riksdagen

1. med bifall till motionen 1973:121 antar det i propositionen 1973:28 framlagda förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),
2. avslår motionen 1973:114.

Stockholm den 13 mars 1973

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Nelander (fp), fru Thunvall (s), herrar Mossberg (s), Boo (c), Sten Andersson i Stockholm* (s), Svensson i Eskilstuna (s), Pettersson i Örebro (c), Werner i Malmö* (m), Karlsson i Malung* (s), Fiskesjö* (c), Gustavsson i Ängelholm (s), Schött (m), Molin (fp) och Olsson i Edane (s).

* Ej närvarande vid justeringen.